इत्युपक्रम्याह।
"लोहाजवक्त्रो जवनः कुम्भवक्त्रश्च कुम्भकः॥")
वेगयुक्ते त्रि। इति मेदिनी। ने, ६६॥ (यथा, महाभारते। ३। १६। १६।
"अपायाज्जवनैरश्वैः शाम्बबाणप्रपीड़ितः॥")

जवनालं, क्ली, (जवनाय अलति पर्य्याप्नोतीति। अल + अच्।) फलविशेषः। जनार इति भाषा॥ अस्य गुणाः। स्वादुत्वम्। शीतत्वम्। वायुकारित्वम्। कफपित्तनाशित्वञ्च। इति राजवल्लभः॥

जवनिका, स्त्री, (जवनं वेगेन प्रतिरोधनमस्त्यस्याः। जवन + ठन्। टाप् च।) अवधायकवस्त्रम्। कानात् इति भाषा॥ तत्पर्य्यायः। प्रतिसीरा२ तिरस्करिणी ३। इत्यमरः। २।६।१२०॥ यवनिका ४ यमनिका ५ तिरस्कारिणी ६। इति तट्टीका॥ अन्तस्पटः७ पटी ८ चित्रा ९ काण्डपटः १०। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, माघे। ४। ५४।
"समीरशिशिरः शिरःसु वसतां
सतां जवनिका निकामसुखिनाम्॥")

जवनी, स्त्री, (जूयते आच्छाद्यतेऽनया। जु + करणे ल्युट्। स्त्रियां ङीप्।) अपटी। कानात् इति भाषा॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम्। ५३८।
"व्रीड़ाप्रसरः प्रथमं तदनु च रसभावपुष्टचेष्टेयम्।
जवनीविनिर्गमादनु नटीव दयिता मनो
हरति॥")
ओषधीभेदः। इति हेमचन्द्रः॥ (जवनजातिस्त्री। यथाह।
"जवनी नवनीतकोमलाङ्गी
शयनीये यदि नीयते कथञ्चित्॥"
वेगशीला। यथा, ऋग्वेदे। १। ५१। २।
"इन्द्रं दक्षासऋभवो मदच्युतं
शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत्॥")

जवसं, क्ली, (जूयते भक्षार्थं प्राप्यते गवादिभिरिति। जु + बाहुलकात् कर्म्मणि असच्।) घासः। इति शब्दरत्नावली॥

जवा, स्त्री, (जवते रक्तवर्णत्वं गच्छतीति। जु गतौ + अच्। ततष्टाप्।) स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः। तत्पर्य्यायः। ओड्रपुष्पम् २। इत्यमरः। २। ४। ७६॥ जपा ३ ओड्राख्या ४ रक्तपुष्पी ५ अर्कप्रिया ६ रागपुष्पी ७ प्रतिका८ हरिवल्लभा ९। (यथा, माघे। ६। ४६।
"अनुवनं वनराजिवधूमुखे
बहलरागजवाधरचारुणि॥")
अस्या गुणाः। कटुत्वम्। उष्णत्वम्। इन्द्रलुप्तविनाशकारित्वम्। विच्छर्द्दिजन्तुजनकत्वम्। सूर्य्याराधनसाधनत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥ मलमूत्रस्तम्भनरञ्जनकारित्वम्। इति राजवल्लभः॥
(यस्मिन्नियं व्यवह्रियते तद्यथा,—
"सकाञ्जिकं जवापुष्पं भृष्टं ज्योतिष्मतीदलम्।
दूर्व्वापिष्टञ्च संप्राश्य वनिता त्वार्त्तवं लभेत्॥"
इति वैद्यकचक्रपाणिसंग्रहे योनिव्यापदधिकारे॥)

जवादि, क्ली, सुगन्धिद्रव्यभेदः। तत्पर्य्यायः। गन्धराजम् २ कृत्रिमम् ३ मृगघर्म्मजम् ४ समूहगन्धम् ५ गन्धाढ्यम् ६ स्निग्धम् ७ साम्राणिकर्द्दमम् ८ सुगन्धतैलनिर्य्यासम् ९ कटुमोदम् १०। अस्य लक्षणम्। नीरसत्वम्। स्निग्धत्वम्। ईषत्पिङ्गत्वम्। सुगन्धदत्वम्। आतपे बहलामोदत्वम्। राज्ञां योग्यत्वञ्च। अस्य गुणाः। सौगन्धिकत्वम्। स्निग्धत्वम्। उष्णत्वम्। सुखावहत्वम्। वाते हितत्वम्। राज्ञां मोहनाह्लादकारकत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

जवाधिकः, पुं, (जवेन वेगेन अधिकः।) वेगाधिकघोटकः। इत्यमरः। २। ८। ४५॥ अतिशयवेगयुक्ते, त्रि॥

जवापुष्पं, क्ली, (जवायाः स्वनामख्यातवृक्षस्य पुष्पम्। यद्वा, जवैव पुष्पम्।) ओड्रपुष्पम्। इति शब्दरत्नावली॥

जवी, [न्] त्रि, (जवो वेगः सोऽस्यास्तीति। जव + इनिः।) वेगयुक्तः। इति हेमचन्द्रः। ३। १५८॥ (यथा, याज्ञवल्क्ये। २। १११।
"समकालमिषुं क्षिप्तमानीयान्यो जवी नरः।
गते तस्मिन् निमग्नाङ्गं पश्येच्चेत् शुद्धिमाप्नुयात्॥"
पुं, उष्ट्रः। घोटकः। इति राजनिर्घण्टः॥

जष, ञ वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-उभं-सकं-सेट्।) ञ, जषति जषते। परस्मैपदीत्यन्ये। इति दुर्गादासः॥

जस, इ क रक्षणे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरां-परं-सकं-सेट्।) इ क, जंसयति। इति दुर्गादासः॥

जस, उ इर् य मोक्षे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (दिवां-परं-सकं-सेट्। उदित्त्वात् क्त्वावेट्।) उ, जसित्वा जस्त्वा। इर्, अजसत् अजासीत्। अस्मात् पुषादित्वात् नित्यं ङ इत्यन्ये। य, जस्यति वत्सं गोपः। इति दुर्गादासः॥

जस, क वधे। अनादरे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरां-परं-सकं-सेट्।) क, जासयति। इति दुर्गादासः॥

जसुरिः, पुं, (जस्यते मुच्यते हन्यते वाऽनेनेति। जस + "जसिसहोरुरिन्।" उणां। २। ७३। इति उरिन्।) वज्रम्। इत्युणादिकोषः॥

जहकः, पुं, (जहाति परित्यजतीति। ओ हाक लि त्यागे + "जहातेर्द्वे च।" उणां। २।३४। इति क्वुन् द्वित्वञ्च।) कालः। इति त्रिकाण्डशेषः॥ त्यागकर्त्तरि, त्रि। इत्युणादिकोषः॥ बालः। निर्म्मोहः। निर्म्मोकः। इति संक्षिप्तसारे उणादिवृत्तिः॥

जहा, स्त्री, (जहातीति। हा + बाहुलकात् शः।) मुण्डितिका। इति शब्दचन्द्रिका॥ मुण्डिरी इति भाषा॥

जहानकः, पुं, प्रलयः। इति हेमचन्द्रः। २। ७५॥

जहुः, पुं, (जहातीति। हा + बाहुलकात् उन् द्वित्वञ्च।) अपत्यम्। यथा। "इति कृतानुषङ्ग आशनशयनाटनस्नानादिषु सह मृगजहुना स्नेहानुबद्धहृदयः आसीत्।" इति श्रीभागवते पञ्चमस्कन्धे आदिभरतचरिते। ८। ११॥
"इत्येवं कृतोऽनुषङ्गो आसक्तिर्य्येन। मृगजहुना मृगापत्येन सह। स्नेहानुबद्धं हृदयं येन।"
इति तट्टीकायां श्रीधरस्वामी॥

जह्नुः, पुं, (जहातीति। हा + "जहातेर्द्वे अन्तलोपश्च।" उणां। ३। ३६। इति नुः द्वित्वमन्तलोपश्च।) विष्णुः। राजर्षिभेदः। स चन्द्रवंशोद्भवकुरुराजपुत्त्रः। गङ्गागमनकाले येन गङ्गा पीता पुनर्भगीरथप्रार्थनेन ऊरुं भित्त्वा वहिर्निर्गमिता तेन सा जाह्नवीति ख्याता। इति रामायणम्॥

जह्नुतनया, स्त्री, (जह्नोस्तनया।) गङ्गा। इत्यमरः। १। १०। ३१॥

जह्नुसप्तमी, स्त्री, (जह्नोः सप्तमी। अस्यां तिथौ जह्नुमुनिना हि गङ्गा पीता पुनस्त्यक्ता अतोऽस्यास्तथात्वम्।) वैशाखशुक्लसप्तमी। तन्नामकारणं यथा वाराहे नारदाम्बरीषसंवादे।
"वैशाखशुक्लसप्तम्यां जाह्नवी जह्नुना पुरा।
क्रोधात् पीता पुनस्त्यक्ता कर्णरन्ध्रात्तु दक्षिणात्॥
तस्यां समर्च्चयेद्देवीं गङ्गां भुवनमेखलाम्।
स्नात्वा सम्यग्विधानेन स धन्यः सुकृती नरः॥
तस्यां सन्तर्पयेद्देवान् पितॄन् मर्त्त्यान् यथाविधि।
साक्षात् पश्यन्ति ते गङ्गास्नातकं गतपातकम्॥"
इति श्रीहरिभक्तिविलासे १४ विलासः॥
अपि च उत्तरकामाख्यातन्त्रे ११ पटले।
"शुक्लपक्षस्य सप्तम्यां वैशाखे जह्नुपुत्त्रिकाम्।
प्रपूजयेत् सुखार्थाय स्वर्गमोक्षफलाप्तये॥"

जह्नुसुता, स्त्री, (जह्नोः सुता।) गङ्गा। इति राजनिर्घण्टः॥ (यथा, महाभारते। १।९८।१८।
"अहं गङ्गा जह्नुसुता महर्षिगणसेविता॥")

जा, स्त्री, (जायते सम्बन्धिनी या। जन + बाहुलकात् डः।) याता। भर्त्तुर्भ्रातृपत्नी। इत्येकाक्षरकोषः॥

जागरः, पुं स्त्री, (जागृ जागरणे + भावे घञ्। "जाग्रोऽविचीति।" ७। ३। ८५। इति गुणः।) जागरणम्। इत्यमरः। २। ८। ६४॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम्। ३६०।
"प्रोञ्छति तवापराधं मानं मर्द्दयति निवृत्तिं
हरति।
स्वकृतान्निहन्ति शपथान् जागरदीर्घा निशा
सुभग!॥"
जागर्त्ति जीवति संग्रामस्थलेऽनेनेति। जागृ + करणे घञ्।) कवचे, पुं। इति तट्टीका॥

जागरणं, क्ली, (जागृ + भावे ल्युट्।) निद्राभावः। जागा इति भाषा॥ तत्पर्य्यायः। जागर्य्या २ जागरा ३ जागरः ४। इति हेमचन्द्रः॥ जाग्रिया ५ जागर्त्तिः ६। इत्यमरटीका॥ (यथा, महाभारते। ३। १२६।१२।
"रात्रिजागरणात् श्रान्ताः सौद्युम्निः समतीत्य
तान्॥")